

МОНГОЛ УЛС
ХӨВСГӨЛ АЙМГИЙН
ЗАСАГ ДАРГА

АЗДТГ-ын байр, Мөрөн сум, Хөвсгөл аймаг, 67120

Утас: 7038 2300, 7038 3303, факс: 7038 1001

Цахим шуудан: huvsgulzdtg@khs.gov.mn

Цахим хуудас: www.khovsgol.gov.mn

2022.05.19 № 21845

танай _____ -ны № _____ -т

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН
ГАЗРЫН ХЭРЭГ ЭРХЛЭХ ГАЗАР,
ХҮНИЙ ЭРХИЙГ ХАНГАХ ҮНДЭСНИЙ
ХОРООНЫ АЖЛЫН АЛБАНЫ ДАРГА
Б.БОЛОРСАЙХАН ТАНАА

Хүний эрхийг хангах Үндэсний хорооны 2023 оны 01 дүгээр тогтоолоор баталсан “Орон нутаг дахь хүний эрхийн төлөв байдлыг тайлагнах, илтгэх журам”-ын 2.2-т заасны дагуу Хөвсгөл аймгийн Хүний эрхийн төлөв байдлын тайланг хүргүүлж байна.

Хавсралт: 20 хуудастай.

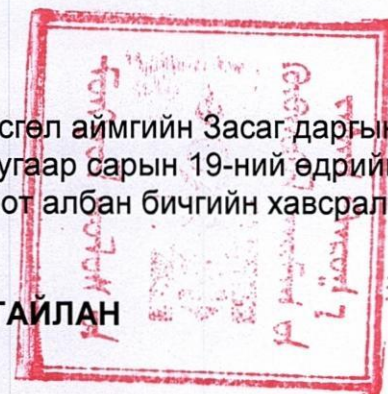
ОРЛОГЧ

М.ХУЯГБААТАР

6712070516

Хөвсгөл аймгийн Засаг даргын
2022 оны 05 дугаар сарын 19-ний өдрийн
2/845 тоот албан бичгийн хавсралт

ХҮНИЙ ЭРХИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТАЙЛАН (ХӨВСГӨЛ АЙМАГ)

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ. ХҮНИЙ ЭРХИЙГ ХАНГАХ ҮНДЭСНИЙ МЕХАНИЗМ

Хүний эрхийг хангах чиглэлээр гарсан Монгол Улсын их хурлын тогтоол, Засгийн газрын тогтоол, Хүний эрхийн Үндэсний комиссийн зөвлөмж шаардлага, нутгийн өөрөө удирдах байгууллагын шийдвэр, хууль хяналтын байгууллагын холбогдох шийдвэрийг аймгийн хэмжээнд хэрэгжүүлж, тэдгээр байгууллагуудтай хамтран ажиллаж, хүний эрхийн зөрлөөс урьдчилан сэргийлэх чиглэлд голлож ажиллаж байна.

Үндсэн Хуульд заасан ёсоор төр нь хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хүлээсэн. Дээрх үүргийг орон нутгийн хэмжээнд хэрэгжүүлж, аймгийн хөгжлийн төлөвлөгөө, аймгийн Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөр зэрэг орон нутгийн хэмжээнд хэрэгжих бодлогын баримт бичгүүдэд хүний эрхийн талаарх мэдлэг олгох сургалт сурталчилгааны ажилд тухайлан төсөв баталж, дээрх чиглэлд анхааран ажиллалаа

Аймгийн Засаг дарга нь Монгол Улсын Үндсэн хуулиар олгогдсон иргэний үндсэн эрхийг хангах, хамгаалах талаар Засгийн газраас баталсан хөтөлбөрийн биелэлтийг хангуулахын зэрэгцээ нутаг дэвсгэрийнхээ хэмжээнд бодлогын дэд хөтөлбөр, төлөвлөгөө, арга хэмжээнүүдийг батлан, хэрэгжүүлэх арга хэмжээний зардлыг орон нутгийн болон, орон нутгийг хөгжүүлэх сан, Олон улсын байгууллагын төсөл, хөтөлбөрийн хүрээнд шийдэж хэрэгжилтэд хяналт тавин ажиллаж байна.

Дээрх төсөл хөтөлбөрүүдэд тусгагдсан чиг үүргийг орон нутгийн захиргааны байгууллага, Хүний эрхийн Үндэсний комиссийн Хөвсгөл аймаг дахь Референт, төрийн бус байгууллагын төлөөлүүлүүдтэй хамтарч зохион байгуулж байна.

Хүний эрхийн Үндэсний комисстой хамтарч ажилласан байдал:

Хүний эрхийн Үндэсний комисс, Дэлхийн Эрүүл Мэндийн байгууллагатай хамтран эмч, эрүүл мэндийн ажилтнуудын хүний эрхийн боловсролыг дээшлүүлж, сургалт сурталчилгаа нөлөөллийн үйл ажиллагааг аймаг, нийслэлийн хэмжээнд хамтран зохион байгуулж ажиллахаар болсон. Тус ажилд аймгийн Засаг даргын Тамгын газар удирдлага, зохион байгуулалтаар ханган оролцож, комисстой хамтран “Хүний эрхэд суурилсан хандлага ба төрийн үйлчилгээ”, “Эмч, эрүүл мэндийн

ажилтнуудын хөдөлмөрлөх эрх”, “Эрүүл мэндээ хамгаалуулах, эмнэлгийн тусламж үйлчилгээ авах эрх” сэдвийн хүрээнд аймгийн Эрүүл мэндийн газрын ажилтнууд, өрхийн эрүүл мэндийн төвийн эмч, эрүүл мэндийн ажилтнууд, ЗӨСҮТ-ийн ажилтнууд, хувийн эмнэлгийн эмч, ажилтан, эмийн сангийн ажилтнуудын төлөөллөөс бүрдсэн 125 албан хаагчид сургалт, нөлөөллийн ажлыг зохион байгуулав.

Монголын Хуульчдын холбооноос санаачлан жил бүр уламжлал болгон зохион байгуулдаг иргэдэд үнэ төлбөргүй хууль зүйн туслалцаа үзүүлэх “Хуульчийн про боно өдөр” өдөрлөгийг 2022 оны 05 дугаар сарын 02-ны өдөр аймгийн төрийн байгууллага, хуульч нартай хамтран зохион байгуулсан. Тус арга хэмжээний үеэр иргэдэд хууль зүйн үнэ төлбөргүй зөвлөгөөг өгч, иргэдэд шүүхэд гаргах нэхэмжлэл, гомдлын төслийг боловсруулж өгч, хүний эрхийн зөрчлийн талаарх мэдээллийг хэрхэн гаргах талаарх мэдээлэл, зөвлөгөөг өгч ажилласан.

Тайланд онд Аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн хэлтсээс аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын ажлын албатай хамтран Төрийн болон хууль хяналтын байгууллага, үйлчилгээний салбарын хамтарсан “Нээлттэй хаалганы өдөрлөг”-өөр “Хүний эрхэд суурилсан хандлага ба төрийн үйлчилгээ” арга хэмжээг 2022 оны 06 дугаар сарын 17-ны өдөр зохион байгуулж, төрийн байгууллагын албан хаагчдад мэдээлэл өгч, холбогдох гарын авлага, боршур, материалыг тарааж ажиллалаа.

Хүний эрхийн Үндэсний Комиссоос төрийн тусгай чиг үүрэг бүхий байгууллагуудтай хамтран ажиллах санамж бичгийн хүрээнд зохион байгуулж буй сургалт, нөлөөллийн арга хэмжээнд аймгийн Засаг даргын зүгээс тухай бүрт дэмжлэг үзүүлж, хамтран ажиллаж байна. Үүнд:

- Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газрын албан хаагчдад хүний эрхийн сургалт мэдээлэл олгохоос гадна Монгол Улс дахь хүний эрхийн төлөв байдал 22 дахь илтгэлийн хүрээнд төрийн тусгай албан хаагчдын хөдөлмөрлөх эрхийн асуудал ямар байгаа талаар 5 асуудлын хүрээнд мэдээлэл цуглуулж, дэлгэрэнгүй ярилцлага хийж ажиллалаа.
- Хилийн цэргийн 0257-р ангид тогтмол хүний эрхийн болон жөндөрийн сургалт мэдээллийг үе шаттайгаар олгож байна. Мөн төрийн тусгай албан хаагчдын хөдөлмөрлөх эрхийн асуудалтай холбоотойгоор 5 төрлийн мэдээллийг нарийвчлан авч дүн шинжилгээ судалгаандаа оруулж ажилласан.
- Хүний эрхийн Олон улсын өдрөөр иргэдэд үнэ төлбөргүй хуулийн зөвлөгөө өгөх арга хэмжээг зохион байгуулж нийт 64 иргэнд зөвлөгөө, мэдээлэл өгч ажилласан.
- Хүний эрхийн хамгаалагчдын асуудлаар хуулийн байгууллагуудын албан хаагчдаас авах дүн шинжилгээ судалгааны ажилд санал асуулга авах зорилгоор аймгийн Шүүх, Прокурор, Цагдаагийн газар, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газар зэрэг байгууллагуудаас судалгаа мэдээллийг гаргуулан авах ажилд хамтран ажилласан.

2022 оны 10 дугаар сараас 11 дүгээр сарын хооронд Хөвсгөл аймаг дахь Шүүхийн Тамгын газар, Хөвсгөл аймаг дахь Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газар, Хилийн цэргийн 0257 дугаар анги, Хөвсгөл аймаг дахь Цагдаагийн газрын 210 орчим албан хаагчид аймгийн Засаг даргын Хууль эрх зүйн хэлтсээс “Хөдөлмөрийн тухай хууль”-ийн шинэчилсэн найруулгаар мэдээлэл хүргэж, хөдөлмөрлөх эрхийн талаар танилцуулга хийлээ.

Мөн Хүний эрхийн Үндэсний комиссийн Референттэй хамтран 2022 оны 10 дугаар сарын 28-ны өдөр “Дотуур байрны орчин нөхцөл, хүүхдийн эрх” сэдвээр аймгийн 23 сум, 1 тосгоны нийт 147 дотуур байрын багш, сургуулиудын нийгмийн ажилтан, захирал нарт сургалт мэдээллийг цахимаар зохион байгуулсан.

2022 оны 12 дугаар 09-ний өдөр Жендэрийн үндэсний хорооноос жил бүр зохион байгуулдаг “Цагаан тууз” аяны хүрээнд “Хүчирхийллийг таслан зогсооё” уриан дор тэмдэглэн өнгөрүүлэх 1 сарын аянд зориулж Жендэр ба хүний эрх, гэр бүлийн хүчирхийллээс ангид байх эрх сэдвүүдээр сургалт, мэдээллийг соёл, урлагийн байгууллагууд болох Соёл урлагийн газар, аймгийн Хөгжимт драмын театр, Нийтийн номын сан, Музей зэрэг байгууллагуудын 64 албан хаагчийн дунд зохион байгууллаа.

Хөдөлмөр нийгэм, хамгааллын яам, Хүний эрхийн Үндэсний Комисс, Гэр бүл хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газартай хамтран 21 аймгийн хэмжээнд зохион явуулсан Хүүхдийн эрхийн асуудлаар сурагчдаас нөхцөл байдлыг тодорхойлох, мөн эцэг эхчүүдээс авах судалгааны ажлыг Мөрөн сумын хэмжээнд зохион байгуулж тус судалгааг Дэлгэрмөрөн цогцолбор сургууль, Ирээдүй XXI зуун, Гурван-Эрдэнэ сургуулиудын сурагчид, эцэг эхийн төлөөллөөс авч холбогдох байгууллага, албан тушаалтанд мэдээллийг хүргүүлж ажилласан.

Алслагдсан сумын иргэдэд хууль зүйн зөвлөгөө өгөх, гомдол, мэдээлэл хүлээн авах, сумын иргэд, төрийн байгууллага, албан тушаалтнууд, сурагчдын хүний эрхийн мэдлэг ойлголтыг нэмэгдүүлэх сургалт, сурталчилгаа, нөлөөллийн ажил явуулах, сумдын ерөнхий боловсролын сургуулиудын дотуур байранд хяналт шалгалт хийх зэрэг ажлыг тайланд онд Хөвсгөл аймаг дахь Шүүхийн тамгын газар, Хөвсгөл аймаг дахь Цагдаагийн газар, Хүний эрхийн Үндэсний комиссийн Референт, Хууль зүйн туслалцааны улсын өмгөөлөгч, Гэр бүл хүүхэд залуучуудын хөгжлийн газар, хамтран 5 сумдад зохион байгуулав.

Төрийн бус байгууллага, хувийн хэвшлийн байгууллагатай хамтарч ажилласан байдал:

Иргэний нийгмийн орон зай бол ардчилсан ёс, хүний эрх, эрх чөлөөг биежүүлэгч тулгуур хүчин зүйл бөгөөд иргэд эвлэлдэн нэгдэж, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх боломж, төр тунгалаг, нийгэм бүтээлч байхын үндэс болдог. Нийгмийн байгуулалтаа иргэний нийгэмд тулгуурлан хөгжүүлэх эрхэм зорилгыг Монгол Улс Үндсэн хуулиараа тунхаглаж, энэ үзэл санаанд нийцүүлэн эрх зүйн шинэтгэлийн замын зургийг тодорхойлсон. Иргэдийн оролцоо, хяналт бүхий иргэний нийгмийг хөгжүүлэхэд нийгмийн болон өөрсдийн ашиг сонирхол, үзэл бодлын үүднээс эвлэлдэн нэгдэж, олон нийтийн байгууллага байгуулах эрх чөлөө хангагдсан байх нь нэн чухал юм.

Хөвсгөл аймгийн Улсын бүртгэлийн хэлтсийн судалгаагаар 2022 оны байдлаар нийт 297 төрийн бус байгууллага бүртгэлтэй байна. Үүнээс идэвхитэй үйл ажиллагаа явуулан татвар төлдөг иргэний нийгмийн байгууллага нь 36 гэсэн тоон мэдээлэл байна. Иргэний нийгмийн байгууллагуудыг үйл ажиллагааны чиглэлээр ангилбал:

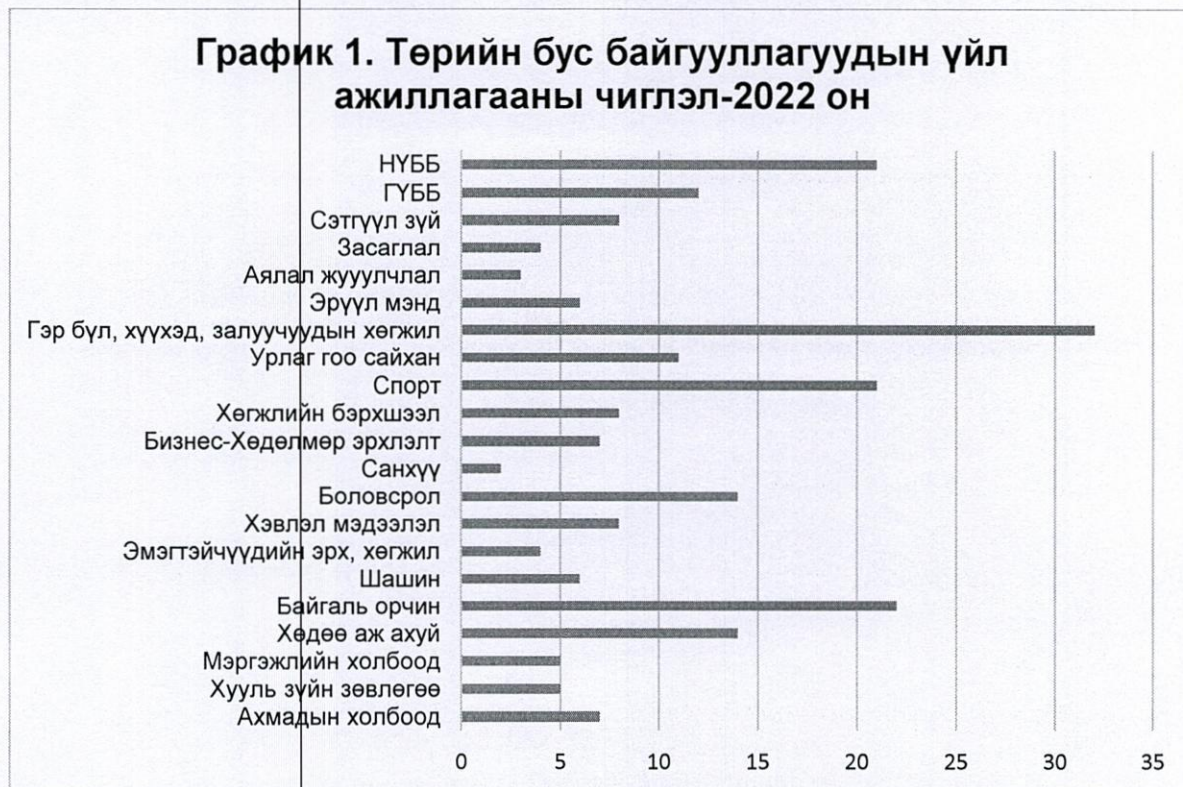

График үзүүлэлтээс харахад төрийн бус байгууллагууд голчлон гэр бүл, хүүхэд залуучуудын хөгжил, байгаль орчноо хамгаалах, спорт, боловсролын чиглэлээр ажиллаж байна.

Хөвсгөл аймгийн Засаг даргын Тамгын газар 2022 онд төр, төрийн бус байгууллагын хамтын ажиллагааг сайжруулах чиглэлээр нэг удаагийн дугуй ширээний уулзалт, болон төрийн бус байгууллагуудын удирдлагын мэдлэг, ур чадварыг нэмэгдүүлэх замаар орон нутгийн засаглалын үйл ажиллагаанд оролцох боломжийг сайжруулах зорилго бүхий 2 удаагийн сургалтыг зохион байгуулав. Мөн хамтран ажиллах санамж бичиг 2 төрийн бус байгууллагатай байгуулж, төрийн бус байгууллагын төслийн хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэн ажиллав.

Иргэний танхимыг иргэний нийгмийн байгууллага, төрийн бус байгууллагуудад нээлттэй сургалт семинар, уулзалт зохион байгуулдаг танхим болгон тохижуулж, төрийн бус байгууллагуудын хүсэлтийн дагуу хуваарь гарган ашиглаж байна. Тус танхим иргэд болон төрийн бус байгууллагуудад нээлттэй болсноор сургалт зохион байгуулах эрх зүйн орчин бүрдсэн.

2022 оны 03 дугаар сард АНУ-ын Олон Улсын Хөгжлийн Агентлаг /USAID/-ийн санхүүжилтээр Хөгжлийн Шийдэл ТББ-ын хэрэгжүүлж буй Бизнесийн тогтвортой хөгжлийг сайжруулах, ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх /BEST/ хөтөлбөр болон МҮХАҮТ-ын Хөвсгөл салбар танхимтай хамтран төрийн бус байгууллагын 5, төрийн байгууллагын 16, нийт 21 иргэний төлөөллүүдийн хамтарсан дугуй ширээний уулзалтыг зохион байгуулж дараах асуудлын хүрээнд ярилцав. Үүнд:

- Төрийн болон төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоодын мэдээллийн урсгалыг нэг байлгах, нээлттэй мэдээллийн эх үүсвэртэй байх нэгдсэн суваг үүсгэж ажиллах
- Төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоодын бүртгэл мэдээллийг шинэчлэх, жилдээ 1-2 удаа нэгдсэн уулзалт зохион байгуулж, мэдээллээ солилцож хэвших
- Төрийн болон төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоодын хүний эрхийн чиглэлээрх хамтын ажиллагааг сайжруулах, хүний эрхийн талаарх мэдлэг ойлголтыг нэмэгдүүлэх, энэ талаар сурталчлах
- Төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоодын жилийн үйл ажиллагааны тайланд үндэслэн идэвхитэй үйл ажиллагаа явуулж, үр дүн гаргасан төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоодыг үнэлж, урамшуулдаг байх зэрэг асуудлыг ярилцаж, тодорхой шийдэлд хүрээд байна.

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ. ХҮНИЙ СУУРЬ ЭРХИЙГ ХАНГАСАН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

Нэг. Хүний хувийн эрх чөлөөг хангаж ажилласан байдал

1.1 Халдашгүй чөлөөтэй байх эрхийг хангах талаар:

Аймгийн Засаг даргын Тамгын газраас аймгийн Прокурорын газартай хамтран сэжигтэн, яллагдагчтай хүнлэг бус харьцах, эрүүдэн шүүх, хүний эрхийг зөрчихөөс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор хүнийг хэрэгт холбогдуулан шалгахдаа мөрдөгч, эрх бүхий албан тушаалтан хуурч, мэхлэх, зүй бус харьцах, хэрэг хүлээхийг тулгах, хүч хэрэглэн гутаан доромжлох, дарамт шахалт үзүүлэх зэргээр эрүүдэн шүүх ажиллагааны зөрчлийн талаарх асуумжийг бэлтгэн аймгийн Цагдаагийн газраас авч, асуумжийг нэгтгэн холбогдох зөвлөмжийг хүргүүлж ажилласан.

Ингэснээр хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын шатанд хүний эрх зөрчигдөх, хүнийг үндэслэлгүйгээр саатуулан шалгах, хууль бусаар эрүүгийн хэрэг үүсгэж, яллагдагчаар татахгүй байх ач холбогдолтой.

Мөн хүнийг гэмт хэрэгт холбогдуулан шалгах эсхүл эрүүгийн хэрэг үүсгэн яллагдагчаар татах үндэслэл бүхий бусад нотлох баримт авагдсан байхад гэрчээр асуудаг зөрчлийг таслан зогсоох, эрүүгийн хууль тогтоомжийг нэг мөр хэрэгжүүлэх

зорилгоор аймгийн Прокурорын газартай хамтран Цагдаагийн байгууллагын албан хаагч нарт сургалт зохион байгуулав. Үүний үр дүнд гэмт хэрэгт холбогдуулан шалгаж байгаа хүнд эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд саад учруулсан, мэдүүлэг өгөхөөс санаатайгаар зайлсхийсэн эсхүл худал мэдүүлэг өгсөн бол Эрүүгийн хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ” гэснийг сануулж, өөрийнх нь эсрэг гэрчийн мэдүүлэг албадаж авдаг байдал эрс буурсан үзүүлэлттэй байна.

Хөвсгөл аймаг дахь сум дундын эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүх Эрүүгийн хуулиар 2022 онд 431 хүнд холбогдох 383 эрүүгийн хэргийг хянан шийдвэрлэснээс 6 хүнд холбогдох 3 эрүүгийн хэргийг хэрэгсэхгүй болгож, 15 хүнд холбогдох 12 эрүүгийн хэргийг прокурорт буцааж, 7 хүнд холбогдох 5 эрүүгийн хэргийг түдгэлзүүлсэн байна.

Аймгийн Прокурорын газрын прокурорын болон Хөвсгөл аймгийн Цагдаагийн газрын мөрдөгчийн саналаар сэжигтнээр баривчлуулахаар ирүүлсэн 13, прокуророос цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээ авхуулахаар ирүүлсэн 156, хязгаарлалт тогтоох таслан сэргийлэх арга хэмжээ авхуулахаар ирүүлсэн 5, тодорхой үйл ажиллагаа явуулах, албан үүргээ биелүүлэхийг түдгэлзүүлэхээр ирүүлсэн 1, нийт 162 иргэн ирүүлснийг шүүхээс 152 хүнийг цагдан хорихоор зөвшөөрсөн байна.

Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанаас оргон зайлсан 54, гэмт хэрэг дахин үйлдэх талаар үндэслэл бүхий баримт, мэдээлэл байгаа 11, урьд нь авсан таслан сэргийлэх арга хэмжээг зөрчсөн 26, шүүхийн мэдэгдэх хуудсаар дуудахад хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр ирээгүй 4, эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны зорилтод нийцүүлэн цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээ авсан 27, мөн шүүгч 1 хүний цагдан хорих таслан сэргийлэх арга хэмжээг өөрчилж, 3 хүнийг цагдан хорихоос татгалзсан байна.

Тус шүүх нь 2022 онд Зөрчлийн тухай хуулийн 5.4 дүгээр зүйл буюу Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хууль зөрчих, 5.4-4.1 дэх хэсэгт зааснаар Гэр бүлийн хамаарал бүхий хүнийг зодсон 210 хүн, үүнээс эмэгтэй 3 хүнийг, 5.4-4.2 дахь хэсэгт зааснаар Хүсэл зоригийнх нь эсрэг тодорхой үйлдэл хийх, хийхгүй байхыг албадсан 39 хүнийг, 5.4-4.4 дэх хэсэгт зааснаар хуваарьт болон дундын эд хөрөнгөө эзэмших, ашиглах, захиран зарцуулах эрхэд халдсан 2 хүнийг, 6.20-7 дахь хэсэгт зааснаар Хүүхдийн бие махбодод халдсан эсхүл үл хайхарсан, эсхүл хүүхдийн дэргэд архи дан согтуурсан, мансуурсан, хүчирхийлэл үйлдсэн 145 хүнийг тус тус баривчилж, албадан сургалтанд хамруулах албадлагын арга хэмжээ хэрэглэсэн байна.

Гэмт хэргийн улмаас хохирсон нийт 407 хохирогч, үүнээс эмэгтэй 178, 18 хүртэлх насны 32, 50-аас дээш насны 68 хүн байна. Гэмт хэргийн улмаас гэмтсэн хүн 179, үүнээс хүнд хэлбэрийн гэмтэлтэй эмэгтэй 7, өсвөр насны хүүхэд 1, хүндэвтэр хэлбэрийн гэмтэлтэй эмэгтэй 20, өсвөр насны хүүхэд 3, хөнгөн хэлбэрийн гэмтэлтэй эмэгтэй 94, өсвөр насны хүүхэд 6, гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн 70 хүнээс эмэгтэй 60, өсвөр насны хүүхэд 8, үүнээс бие махбодын хүчирхийлэлд 70, бэлгийн

хүчирхийлэлд 4, эдийн засгийн хүчирхийлэлд 2 хүн тус тус өртсөн ба гэр бүлийн хамаарлаар авч үзвэл эхнэр 37, хамтран амьдрагч 19 хүн байна. Тайлант онд хөнгөн гэмт хэргийн 324,793,865 төгрөгийн, хүнд гэмт хэргийн 268,269,226 төгрөгийн, нийт 593,063,091 төгрөгийн хохирлыг нөхөн төлүүлсэн байна.

1.2 Өөрийгөө өмгөөлөх, эрх зүйн туслалцаа авах эрхийг хангах талаар:

Монгол Улсын Засгийн газраас 2006 онд “Төлбөрийн чадваргүй иргэнд хууль зүйн туслалцаа үзүүлэх үндэсний хөтөлбөр”-ийг батлан үүний хүрээнд НҮБХХ-н санхүүжилтээр Хөвсгөл аймаг дахь Эрх зүйн туслалцааны төв нь 2008 онд байгуулагдаж төлбөрийн чадваргүй иргэдэд хууль зүйн туслалцаа үзүүлэх ажлыг хэрэгжүүлж ирсэн. 2013 оны 07 дугаар сарын 05-ны өдөр “Төлбөрийн чадваргүй яллагдагчид үзүүлэх хууль зүйн туслалцааны тухай хууль” батлагдсан бөгөөд уг хуулийн дагуу 2014 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс орон нутагт “Хууль зүйн туслалцааны төв” байгуулагдан, түүнээс хойш төлбөрийн чадваргүй иргэдийг өмгөөлөх, тэдэнд эрх зүйн туслалцаа үзүүлэх ажиллагааг тасралтгүй явуулж байна.

Улсын өмгөөлөгч нь хууль зүйн зөвлөгөө өгөх, өмгөөллийн үйлчилгээ үзүүлэх гэсэн чиг үүргийг хэрэгжүүлж, төрөөс цалин хөлс болон ажиллах нөхцөл баталгаагаар хангагдаж байна. Дээрх хууль зүйн туслалцааг ТЧЯҮХЗТХ-ийн 7 дугаар зүйлийн 7.1.1 дэх хэсэгт зааснаар өрхийн мэдээллийн нэгдсэн санд орсон, амьжиргааны түвшин нь тухайн үеийн ядуурлын шугамаас доогуур төлбөрийн чадваргүй шүүгдэгч, яллагдагч, ялтанд үзүүлэх, мөн 7.1.2 дахь хэсэгт зааснаар нэгдсэн санд бүртгэлгүй боловч ядуурлын шугамаас доогуур орлоготой болохоо тодорхойлсон хүн, Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн 15-р зүйлд зааснаар эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхдүүдэд үзүүлсээр ирсэн.

Тайлант онд Хөвсгөл аймаг дахь сум дундын эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүхээр шийдвэрлэгдсэн эрүүгийн хэргийн шүүх хуралдаанд 219 шүүх хуралдаанд өмгөөлөгч оролцсоноос төлбөрийн чадваргүй иргэдийг өмгөөлөх улсын өмгөөлөгч Н.Бүрэнчимэг, Ч.Будхүү нар нь 2022 онд 77 шүүгдэгчид холбогдох 74 эрүүгийн хэрэгт, үүнээс хүнд 21 эрүүгийн хэрэгт 22 шүүгдэгч, хөнгөн 62 хэргийн 64 шүүгдэгчийг өмгөөлж шүүх хуралдаанд оролцсон байна.

Аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын байранд Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдын эрхлэх асуудлын хүрээний байгууллагууд болох аймгийн Архивын тасаг, Шүүхийн шинжилгээний алба, Хууль зүйн туслалцааны төвийн аймаг дахь салбар, Хүний эрхийн үндэсний комиссын аймаг дахь төлөөлөгч зэрэг байгууллага, албан хаагчид байрлаж, тэдгээрийн байрны түрээс, цахилгаан, дулаан, интернет сүлжээ зэрэг урсгал зардлыг аймгийн Засаг даргын Тамгын газраас шийдвэрлэж, үйл ажиллагаагаа хэвийн явуулахад дэмжлэг үзүүлж ажиллалаа.

1.3 Бусдын хууль бусаар учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх эрхийг хангах талаар:

Хөвсгөл аймаг дахь сум дундын эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүх нь 2022 онд гэмт хэргийн улмаас хохирсон нийт 407 хохирогч, үүнээс эмэгтэй 178, 18 хүртлэх насны 32, 50-аас дээш насны 68 хүн байна. Гэмт хэргийн улмаас гэмтсэн хүн 179, үүнээс хүнд хэлбэрийн гэмтэлтэй эмэгтэй 7, өсвөр насны хүүхэд 1, хүндэвтэр хэлбэрийн гэмтэлтэй эмэгтэй 20, өсвөр насны хүүхэд 3, хөнгөн хэлбэрийн гэмтэлтэй эмэгтэй 94, өсвөр насны хүүхэд 6, гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртсөн 70 хүнээс эмэгтэй 60, өсвөр насны хүүхэд 8, үүнээс бие махбодын хүчирхийлэлд 70, бэлгийн хүчирхийлэлд 4, эдийн засгийн хүчирхийлэлд 2 хүн тус тус өртсөн ба гэр бүлийн хамаарлаар авч үзвэл эхнэр 37, хамтран амьдрагч 19 хүн байна. Тайлант онд хөнгөн гэмт хэргийн 324,793,865 төгрөгийн, хүнд гэмт хэргийн 268,269,226 төгрөгийн, нийт 593,063,091 төгрөгийн хохиролыг нөхөн төлүүлсэн байна. Үүнээс эмэгтэй хохирогчид 111,996,414 төгрөгийн, өсвөр насны хохирогчид 31,246,527 төгрөгийн, нийт 396,866,226 төгрөгийн хохиролыг шүүхийн журмаар нөхөн төлүүлсэн байна.

Тус шүүхээр 2022 онд Иргэний хуулийн гэм хор учруулснаас гаргуулсан эд хөрөнгийн хохирол гаргуулах тухай 21, иргэний хэргийн 13 хэргийг хялбаршуулсан журмаар, 5 хэргийг шүүх хуралдаанаар, 3 хэргийг хэрэгсэхгүй болгож шийдвэрлэсэн байна. Нэхэмжлэлийн шаардлагын зарим хэсгийг хангасан 3 хэрэгт 22,348,569 төгрөгийн хохиролыг нөхөн төлүүлж шийдвэрлэсэн бол гэм хор учруулснаас эрүүл мэндийн хохирол гаргуулах тухай 4 иргэний хэргийн 3 хэргийг хялбаршуулсан журмаар 1 хэргийг хэрэгсэхгүй болгож шийдвэрлэсэн байна.

Нэр, төр, алдар хүнд, ажил хэргийн нэр хүндийг гутаасныг сэргээлгэх тухай 2 иргэний хэргийн 1 хэргийг хялбаршуулсан журмаар, 1 хэргийн нэхэмжлэлийн шаардлагын зарим хэсгийг хангасан шийдвэрлэсэн ба 10,000,000 төгрөгийн хохиролыг нөхөн гаргуулж шийдвэрлэсэн байна.

Хоёр. Нийгэм, соёлын эрхийг хангаж ажилласан байдал

2.1 Сурч боловсрох эрхийг хангаж ажилласан талаар:

2022 онд аймгийн хэмжээнд боловсролын үйлчилгээг Хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй дээд, мэргэжлийн боловсролын, сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын тухай хууль, Боловсрол соёл, шинжлэх ухааны сайдын 2019 оны А/491, А/492 тоот тушаалын дагуу сургалтын хөтөлбөр, төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэн, сургуулийн өмнөх болон бага, дунд, дээд боловсролын үйлчилгээг чанартай үзүүлэх, суралцагч бүрт хүрч үйлчлэх зорилго тавин ажиллалаа. Аймгийн Засаг дарга нь дээрх хууль тогтоомж, хэм хэмжээний актыг салбарын хэмжээнд нийт байгууллага, албан хаагчдад шуурхай түгээж мэдээллээр ханган, орон нутагт хэрэгжүүлэн ажиллах арга зүйн зөвлөмжийг хүргүүлж, удирдлага, зохион байгуулалтаар ханган ажиллав.

Бага боловсролын тухайд 2020-2021 оны хичээлийн жилд аймгийн төвийн сургуулийн 1 багшид ногдох бүлэг дүүргэлт 34,5 хөдөө орон нутагт 27,9 байсан. 2021-2022 оны хичээлийн жилд бага боловсролын 14818 сурагч танхимаар суралцаж байгаа ба бүлэг дүүргэлт 30,1 буюу 4,5 % -иар буурсан байна. Аймгийн төвийн ерөнхий боловсролын сургуулиудын ачааллыг бууруулах, хамран сургах тойргийг хүн амын сууршил, нягтралыг харгалзан үзэж хамран сургах тойргийг шинэлсэн.

Аймгийн хэмжээнд Сургуулийн өмнөх боловсролд хамрагдвал зохих 3000 хүүхэд байгаагаас 2239 хүүхэд сургуулийн өмнөх боловсролын үндсэн бүлэгт хамрагдаж, 761 хүүхэд зуны нүүдлийн гэр цэцэрлэгт хамрагдсан. 2020, 2021 онд Ковид-19 өвчний улмаас тасарсан зуны нүүдлийн гэр цэцэрлэгийн үйл ажиллагаа 2022 оны зун үргэлжилж нэн тэргүүнд сургуулийн өмнөх боловсролын үйлчилгээнд хамрагдаж чадаагүй 5 настнууд болон хөнгөн хэлбэрийн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдийг хамруулсан.

Хөвсгөл аймгийн хэмжээнд хөгжлийн бэрхшээлтэй нь тогтоогдсон 0-12 насны 497 хүүхэд байна. Эдгээр хүүхдүүдийн 384 нь буюу 71,5% нь боловсролын үйлчилгээнд хамрагдаж байна.

Аймгийн төвийн Ирээдүй, Титэм, Сод-Эрдэм сургууль болон Улаан-Уул, Ренчинлхүмбэ, Баянзүрх, Жаргалант сумын сургуулиудад хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн хөгжлийг дэмжих танхимыг байгуулсан бөгөөд төвөөр нэмэлт дэмжлэг үзүүлэн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдийг ердийн ангид суралцуулах чиглэлийг баримтлан ажиллаж байна.

Аймгийн Засаг даргын тамгын газрын дэргэд “Боловсролд хамрагдалтыг дэмжих зөвлөл”-ийг байгуулан ажиллуулж сургуулийн гадна байгаа хүүхэд болон сургууль завсардсан хүүхэд, залуучуудад боловсрол нөхөн олгох, тэднийг ерөнхий боловсролын сургуульд шилжүүлэн суралцуулах ажлыг нэгдсэн удирдлага зохион байгуулалтаар ханган ажиллаж, сумын Засаг дарга, сургуулийн захирал нарт насан туршийн боловсролын багшийн ажилд зөвлөн туслах, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг боловсролд тэгш хамруулах орон нутгийн бодлогыг тодорхойлох хэрэгжүүлэх талаарх үүрэг, чиглэлийг өгч ажиллаж байна.

Боловсрол нөхөн олгох сургалтыг сум бүрт зохион байгуулж, суурь боловсролд 214 суралцагч хамрагдсанаас 44 суралцагч суурь боловсрол эзэмшсэн бол бүрэн дунд боловсролын түвшинд 138 суралцагч хамрагдаж, 42 суралцагч бүрэн дунд боловсрол эзэмшиж 12 дугаар анги төгсөнө.

Засгийн газраас авч хэрэгжүүлж буй урьдчилан сэргийлэх эрт илрүүлэх үзлэг, шинжилгээ оношлогоонд 0-17 насны хүүхдүүдийг 2022 оны II улиралд багтаан хамруулав.

Орон нутгийн “Багшийн хөгжил” дэд хөтөлбөрт туссан зорилтууд, Боловсрол, шинжлэх ухааны яамнаас гаргасан зөвлөмжийн дагуу аймгийн Эрүүл мэндийн газар, Нэгдсэн эмнэлэгтэй хамтран 2022-2023 оны хичээлийн жилийн эхэнд сургууль, цэцэрлэгийн 3900 гаруй багш, ажиллагсадыг эрүүл мэндийн үзлэгт оруулах ажлыг зохион байгууллаа.

2.2 Ажил, мэргэжлээ сонгох, хөдөлмөрийн аятай нөхцлөөр хангуулах, цалин хөлс авах эрхийг хангах талаар:

Дэлхий нийтийн чиг хандлагаар хүүхэд, залуучууд хөдөлмөрийн зах зээлд хамгийн эрэлттэй байгаа мэргэжлүүдээс сонгох, хүүхэд өөрийн төрөлх өгөгдөл, авьяас чадвартаа суурилан мэргэжлээ сонгосноор ирээдүйд нийгэмд хэрэгцээтэй хүний нөөц болон бэлтгэгдэж байна. Иймд энэ сайн туршлагыг аймаг, орон нутагтаа эхлүүлэх зорилгоор “Цахим институт” судалгааны байгууллагатай хамтран “Хувь хүний хөгжлийн шийдлүүд” сургалт лекцийг аймгийн Засаг даргын эрхлэх хүрээний 38 агентлаг, байгууллагын 2000 орчим төрийн албан хаагчдад, 2022 оны 06 дугаар сарын 22-25-ны өдрүүдэд, хүүхдийн төрөлх өгөгдөлд тулгуурлан авьяас чадвар, давуу талыг нь нээн хөгжүүлэх генетик оношилгоог 2022 оны 06 дугаар сарын 26-30-ны өдрүүдэд зохион байгууллаа. Оношилгоо, сэтгэл зүйн зөвлөгөө өгөх үйлчилгээг 5 өдрийн турш зохион байгуулж, 272 хүүхэд хамрагдсан байна. Генетикийн түвшинд хүүхдийг оношилсноор тухайн хүүхэд ямар салбарт илүү амжилт гаргах, ямар авьяас, чадвартай байгааг илрүүлэх, ямар өвчлөлөөс урьдчилан сэргийлэх, спортын аль салбарт илүү их амжилт гаргах зэрэг олон нарийн мэдээллүүдийг илрүүлдэг ач холбогдол бүхий оношилгоо юм. Оношилгооны дагуу эцэг эхчүүдэд мэргэжлийн сэтгэл зүйч нар зөвлөгөө, дэмжлэг үзүүлж ажиллалаа.

Мөн аймгийн ажил мэргэжлийн чиг баримжаа олгох үйлчилгээ нь ганцаарчилсан болон бүлгээр ажил мэргэжил сонгох насны ерөнхий боловсролын сурагчид болон зорилтот бүлгийн иргэд, насанд хүрэгчид гэх мэт чиг баримжааны зөвлөгөө мэдээлэл шаардлагатай бүхий л иргэдэд үйлчилгээ үзүүлж ирсэн ба сүүлийн 10 жилд ойролцоогоор 25000 орчим иргэнд үйлчилгээ үзүүлсэн байна. Үүнээс сүүлийн 5 жилд буюу 2017-2022 оны байдлаар нийт 18294 иргэнд 96,846,000 төгрөгийн санхүүжилт зарцуулсан байна.

Хөдөлмөрийн аятай нөхцлөөр хангуулах эрхийн хэрэгжилтийг хангах хүрээнд Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн салбар зөвлөл жил бүр төлөвлөгөө гаргаж, түүнийг хэрэгжүүлж ажилладаг. Тус зөвлөлийн 2022 оны төлөвлөгөөний биелэлт 91,2%-ийн хэрэгжилттэй байна. Өмнөх оны онцлог ажлаас дурьдвал:

- ХАБЭА-н зөвлөл сум, байгууллагын зөвлөлийг чадавхжуулах ажлыг эрчимтэй зохион байгуулж, ажил олгогчийн сургалтыг аялал жуулчлалын улирал эхэлсэнтэй холбогдуулан Хатгал тосгонд зохион байгуулж, 18 ажил олгогчийг хамрууллаа.

- ХАБЭА-н сарын аяныг “Хямралыг урьдчилан харж, бэлтгэлтэйгээр даван туулья-хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тогтолцоог бэхжүүлє” уриан дор зохион байгуулж, арга хэмжээнд 54 байгууллагаас тайлан мэдээлэл ирүүлсэн.
- Хөдөлмөрийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын дагуу “Хөдөлмөр, нийгмийн зөвшлийн 3 талт хэлэлцээр”-ийг боловсруулж, 2022 оны 10 дугаар сарын 15-нд хэлэлцээрийг батлах арга хэмжээг зохион байгуулж, 3 талын тэнцүү тооны буюу нийт 21 хүний бүрэлдэхүүнтэй ажлын хэсэг байгуулагдан хэлэлцээрийг үзэглэлээ. Тус хэлэлцээрт 6 зорилтыг хэрэгжүүлэх 34 арга хэмжээг төлөвлөн баталсан бөгөөд 2023 онд хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөг баталж, холбогдох газруудад хүргүүлээд байна.
- Хөвсгөл аймаг 2022 оныг “Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих жил” болгон зарлаж 6 зорилтыг хэрэгжүүлэх 34 арга хэмжээг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж, аймгийн төсвөөс 138,5 сая төгрөгийг батлуулж ажилласан. Төлөвлөгөөний хэрэгжилт 95,4%-тай хэрэгжсэн байна. Нэрлэсэн жилийн хүрээнд 2022 онд нийт 1575 шинэ ажлын байр бий болж, 1349 иргэнийг ажилд зуучилж, нийт 2924 иргэнийг түр болон байнгын ажлын байраар хангаж, ажилгүйдлийн түвшин 2022 оны 3-р улирлын байдлаар 7,8 пункт байгаа нь өмнөх оны мөн үеэс 2 дахин бага байна. Мөн 3000 орчим ажлын байр бий болсон нь өмнөх онуудад бий болсон ажлын байрнаас 1000 ажлын байраар нэмэгдсэн нь Нэрлэсэн жилийн хүрээнд хэрэгжүүлсэн бодлого, зорилтын үр дүн гэж дүгнэж байна.
- Төрийн байгууллагуудын нээлттэй хаалганы өрийг зохион байгуулж, тус арга хэмжээнд 28 байгууллага оролцож, 3000 гаруй иргэдэд төрийн үйлчилгээг нэг цэгээс хүргэж, нэрлэсэн жилийн үйл ажиллагааг танилцууллаа.
- Нэрлэсэн жилийн хүрээнд 2022 онд нийт 1575 шинэ ажлын байр бий болж, 1349 иргэнийг ажилд зуучилж, нийт 2924 иргэнийг түр болон байнгын ажлын байраар хангаж, ажилгүйдлийн түвшин 2022 оны 3-р улирлын байдлаар 7,8 пункт байгаа нь өмнөх оны мөн үеэс 2 дахин бага байна.
- “Хөдөлмөрч Хөвсгөлчүүд” өдөрлөгийг ОУ-ын төсөл, хөтөлбөрийн байгууллагуудтай хамтран зохион байгуулж, хөдөлмөр эрхлэлтийн чиглэлээр хэрэгжиж буй төсөл хөтөлбөрүүдийн нээлтийг хийж, иргэдийг тус хөтөлбөр, төсөлд хамрагдах боломжийг танилцуулсан сургалтыг зохион байгууллаа.
- JOB FAIR-2022 арга хэмжээг УБ хотод зохион байгуулж, 213 оюутан залуучуудыг ажлын байранд зуучлав.
- Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих “Хөвсгөл Абилимп-2022” арга хэмжээг зохион байгуулж 13 сумын 54 хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн ур чадварын 6 төрлийн /мужаан, сийлбэр, массажист, үсчин, оёдол, талх нарийн боов/ тэмцээнд оролцож, хөдөлмөр эрхлэх ур чадвараа сайжруулж, нийгмийн үйлчилгээнд идэвхтэй оролцлоо.

2.3 Цалин хөлс авах, хувийн аж ахуй эрхлэх эрхийг хангах талаар:

Аймгийн Засаг даргын Тамгын газраас аймгийн Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний газартай хамтран “Аж ахуйн хэгж байгууллагуудын хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнээс бага цалин хөлс олгож буй байдал, Засгийн газрын 2022 оны 192 дугаар тогтоолын хэрэгжилтийн талаарх хяналтыг үйлчилгээний 15 байгууллагад /зочид буудал, нийтийн хоол үйлдвэрлэл, худалдаа үйлчилгээний төв/, газар тариалан эрхэлж байгаа 10 байгууллага, хүүдийн цэцэрлэг, өрхийн 6 эмнэлэгт зохион байгууллаа. Тус хяналт, шалгалтаар хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээгээр цалин хөлс олгож буй зөрчил 6 байгууллагад гарсныг арилгуулсан ба хөдөлмөрийн хуулийн шинэчлэлтэй холбоотой болон ХАБЭА, бусад зөрчил, дутагдлыг арилгуулах хугацаатай албан бичгийг хүргүүлэн ажиллаж байна.

Хувийн аж ахуй эрхлэх эрхийн хэрэгжилтийг хангах хүрээнд аймгийн хэмжээнд дараах арга хэмжээ, үйл ажиллагааг зохион байгуулж ажиллалаа. Үүнд:

- Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийн “STEP” форумыг зохион байгуулж, 11 залууг ажилд зуучилж, 24 сумын 260 залууд хөдөлмөр эрхлэх хүсэл сонирхол, ур чадварыг сайжруулав.
- Ажил олгогчдын зөвлөгөөнийг зохион байгуулж, 250 ажил олгогчийг оролцуулав. Ажлын байр бий болгож буй хамгийн томоохон салбар бол хувийн хэвшлийнхэн бөгөөд тэднийг дэмжих бодлого дутагдаж байгааг цаашид анхаарч 2023 оны нэрлэсэн жилийн хүрээнд үйлдвэр үйлчилгээний салбарт томоохон реформ хийхээр шийдвэрлэж, улсын болон гадны зах зээлд Хөвсгөлийн брэндийг гаргах, үйлчилгээний салбарыг аялал жуулчлалын стандартад нийцүүлэх зэрэг бодлогын шинжтэй шийдвэрүүд гарав.
- Бизнес эрхлэгч эмэгтэйчүүдийн зөвлөгөөнийг зохион байгуулж, 24 сумын 200 эмэгтэй оролцлоо. Зөвлөгөөнөөр эмэгтэйчүүдийн нийгмийн идэвхийг сайжруулах, өмчлөх эрх мэдлийг нэмэгдүүлэх, зээлжих чадварыг сайжруулахад анхаарч ажиллахаар шийдвэрлэлээ.
- Залуучуудын “старт ап” арга хэмжээг хэрэгжүүлж, Орон нутгийн төсвөөс 53,0 сая төгрөг зарцуулж 7 төсөлд санхүүжилт олголоо. Тус уралдаанд 17 баг өрсөлдөж, 7 төсөл шалгарсан. 2023 оны 15-20 байнгын ажлын байр бий болно.
- “Хөдөлмөрч Хөвсгөлчүүд” өдөрлөгийг ОУ-ын төсөл, хөтөлбөрийн байгууллагуудтай хамтран зохион байгуулж, хөдөлмөр эрхлэлтийн чиглэлээр хэрэгжиж буй төсөл хөтөлбөрүүдийн нээлтийг хийж, иргэдийг тус хөтөлбөр, төсөлд хамрагдах боломжийг танилцуулсан сургалтыг зохион байгууллаа.
- Аж ахуй эрхлэлтийг дэмжих санхүүгийн дэмжлэгт 93 иргэний төслийг 800 сая төгрөгөөр дэмжсэн байна. Түрээсийн хөнгөлөлтөд 30 иргэн хамрагдаж 34,1 сая төгрөгийн хөнгөлөлт олгосон байна.

- Эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөрийн эргэн төлөлттэй санхүүгийн дэмжлэгт 1 иргэний "Хүүхэд харах үйлчилгээний төв"-д 10 сая төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэг олгосон. Мөн хүүхэд харах үйлчилгээ явуулах эрх бүхий 3 төвд 3,6 сая төгрөгийн түрээсийн хөнгөлөлт олгосон байна.
- Ахмадын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хөтөлбөрийн хүрээнд 24 ахмадын төслийг дэмжин 100,0 сая төгрөгийн санхүүгийн дэмжлэг олгосон байна.

2.4 Өндөр наслах, хөдөлмөрийн чадвар алдах, хүүхэд төрүүлэх, асрах болон хуульд заасан бусад тохиолдолд эд мөнгөний тусламж авах, эрүүл мэндээ хамгаалуулах, эмнэлгийн тусламж авах эрхийг хангах талаар:

"Нийгмийн халамжийн 72 төрлийн үйлчилгээг аймгийн хэмжээнд зохион байгуулж, 63725 иргэнд 24.8 тэрбум төгрөгийг И-халамж цахим системээр олгосон байна. Нийгмийн халамжийн цахим үйлчилгээ 2020 оноос эхлэн и-халамж цахим системд нэвтэрч 2022 онд ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөнгөлөлт тусламж, ОНОТХҮ, тайгад амьдардаг цаатан иргэдийн тэтгэмж цахимд шилжсэнээр бүрэн цахимжсан байна. Үүнд:

- Халамжийн тэтгэвэрт нийт 3,339 иргэн хамрагдаж 9,3 тэрбум төгрөг
- Алдар цолтой ахмад настан нийт 49 иргэнд хамруулан тэдэнд 8,8 тэрбум төгрөг
- Нөхцөлт мөнгөн тэтгэмж: Үүнд иргэн 3,525 хамрагдаж 3 тэрбум 88 сая төгрөг зарцуулсан байна.
- Нийгмийн халамжийн дэмжлэг туслалцаа шаардлагатай 1882 иргэнд 1,8 тэрбум төгрөг
- Орон нутгийн төсвөөс санхүүждэг онцгой тохиолдлын болон цаатны тэтгэмжид 459 иргэнийг хөнгөлөлтөнд хамруулж 947,552,410 төгрөг зарцуулсан байна.
- Олон нийтийн оролцоонд түшиглэсэн халамжийн үйлчилгээнд 690 иргэнд 14,992,950 төгрөг
- Ахмад настны тухай хуулийн дагуу олгогдож байгаа хөнгөлөлт, тусламжид 16,050 иргэн хамруулж 1 тэрбум 77 сая төгрөг
- Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хуулийн дагуу олгогдож байгаа хөнгөлөлт, тусламжид 1694 иргэнийг хамруулж 377,8 сая төгрөг
- Цалинтай эхийн тэтгэмжид 8331 иргэнд 3.8 тэрбум төгрөг
- Жирэмсэн эхийн тэтгэмж 2857 иргэнд 437 сая төгрөг
- Өрх толгойлсон эх эцэгт-601 иргэнд 893 сая төгрөг
- Насны хишигт 6718 иргэнд 991 сая төгрөг
- Одонтой эхийн тэтгэмжид 11833 иргэнд 1.5 тэрбум төгрөгийг тус тус олгосон байна.

Аймгийн хэмжээнд 2022 оны жилийн эцсийн байдлаар 23 сумын эрүүл мэндийн төв, 5 өрхийн эрүүл мэндийн төв, аймгийн Нэгдсэн эмнэлэг, хувийн ортой 11 эмнэлэг, үүдэн 28 эмнэлэгт давхардсан тоогоор нийт 537,430 хүн эмнэлгээр үйлчлүүлсэн байна. Үүний 190,907 хүн эрүүл мэндийн урьдчилан сэргийлэх үзлэгт хамрагдсан бол өвчний учир эмнэлэгт хандсан 271,340 хүн хандаж, 29,917 хүн нь эмнэлэгт хэвтэж эмчлүүлсэн ба гэрээр дуудлагаар 10,879 хүн тус тус хамрагдаж, эрүүл мэндээ хамгаалуулж, эрүүл мэндийн тусламж авах эрхээ эдэлсэн байна.

Аймгийн Засаг даргад гадаад болон дотоодод эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ авахад санхүүгийн хүндрэлтэй байдлаа илэрхийлж 2022 онд 26 иргэнээс өргөдөл ирүүлж 28,2 сая төгрөгийг зарцуулсан бол он гарсаар 15 хүнд 11,8 сая төгрөгний дэмжлэгийг аймгийн Засаг даргын нөөц хөрөнгөөс гаргаж дэмжлэг үзүүлэн яаралтай тусламж үйлчилгээ авах эрхийг ханган ажилласан .

Эрүүл мэндийн даатгалд хамрагдсан хүн бүрт аймгийн Нэгдсэн эмнэлэг болон өрх сумын анхан шатны эрүүл мэндийн төвүүд хүссэн тусламж үйлчилгээг үнэ төлбөргүй буюу зохих хөнгөлөлттэй үнээр авч хэвшсэн. Мөн аймгийн хэмжээнд 12,000 орчим ахмад настнууд эрүүл мэндийн даатгалаар хөнгөлөлттэй эмээ сар бүр авч эрүүл мэндийн үйлчилгээ авах эрхээ эдэлж байна.

Гурав. Улс төрийн эрх, эрх чөлөөг хангаж ажилласан байдал:

3.1 Сонгох, сонгогдох эрхийг хангах талаар:

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Гуравдугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт Монгол Улсад засгийн бүх эрх ард түмний мэдэлд байна. Монголын ард түмэн төрийн үйл хэрэгт шууд оролцож мөн сонгож байгуулсан төрийн эрх барих төлөөлөгчдийн байгууллагаараа уламжлан энэхүү эрхээ эдэлнэ.”, мөн хуулийн Арван зургаадугаар зүйлийн 9 дэх хэсэгт “шууд буюу төлөөлөгчдийн байгууллагаараа уламжлан төрийг удирдах хэрэгт оролцох эрхтэй. Төрийн байгууллагад сонгох, сонгогдох эрхтэй.” гэж заасан. 2022 онд Галт, Тариалан, Түнэл суманд сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын тус бүр 1 төлөөлөгч нас барж, дээрх сумдын багийн иргэдийн төрийн үйл хэрэгт төлөөллийн байгууллагаараа уламжлан эрхээ эдлэх улс төрийн эрх, эрх чөлөө зөрчигдөж байгаатай холбогдуулан 2022 онд дээрх сумдын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын нөхөн сонгууль зохион байгуулах үндэслэл бий болсон.

Тус үндэслэлийн дагуу сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын нөхөн сонгуулийг зохион байгуулахад сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлыг мэргэжил арга зүйн удирдлагаар хангаж, нөхөн сонгуулийг зохион байгуулах аймгийн сонгуулийн хороог байгуулж, иргэдийн сонгох, сонгогдох эрхийг хангаж, нөхөн сонгуулийг зохион байгуулж ажиллаа.

3.2 Иргэдийн үзэл бодлоо илэрхийлэх, тайван жагсаал цуглаан хийх эрхийг хангах талаар:

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургаадугаар зүйлийн 16-д “Монгол Улсын иргэн үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх,... тайван жагсаал, цуглаан хийх эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ” гэж заасны дагуу аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд иргэдээс ирүүлсэн хүсэлт, шаардлагыг хүлээн авч, хэлэлцэн шийдвэрлэж ажиллаж байна.

Хөвсгөл аймагт үйл ажиллагаа явуулж буй “Могойн гол” ХК-ийн нүүрс тээврийн талаар олон нийтийн дунд бухимдал үүсгэж, аймагт хийгдсэн хөрөнгө оруулалт, бүтээн байгуулалтын ажлыг устгах, гэмтээх, Монгол Улсын Үндсэн хуулиар олгогдсон эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах эрх зөрчигдөж байна, иргэдийг хууль журмын хүрээнд ажил хөдөлмөр эрхлэх эрхийг зөрчиж байна” гэсэн гомдол, шаардлага, аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал дахь Монгол Ардын намын бүлгийн төлөөлөгчид “Могойн гол” ХК-ийн үйл ажиллагааны талаар иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын хуралдаанаар нээлттэй хэлэлцэж, хурлын 2019 оны 02 дугаар тогтоолын хэрэгжилтийн явц, тус компанийн үйл ажиллагаа, цаашид авах арга хэмжээний талаар хэлэлцэхээр шаардлага хүргүүлсний дагуу аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2023 оны 05 дугаар сарын 02-ны өдрийн ээлжит XVIII хуралдаанаар хэлэлцэж, иргэдийн үзэл бодлоо илэрхийлэх, төрийн байгууллага албан тушаалтанд өргөдөл, гомдлоо гаргаж шийдвэрлүүлэх эрхийг хангах ажлыг зохион байгууллаа.

3.3 Сонгогчдын боловсролыг дээшлүүлэх талаар:

Монгол Улсын Сонгуулийн ерөнхий хорооноос аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралтай хамтран иргэдийн сонгох, сонгогдох эрхийг хангах, сонгогчдын боловсролыг дээшлүүлэх зорилгоор “Хариуцлагатай сонгогч” бэлтгэх сургагч багшийг бэлтгэхэд аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч Б.Мөнгөн-Эрдэнэ, аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын ажлын албаны Бодлогын хэрэгжилт, иргэний оролцооны хэлтсийн дарга Р.Машбат нарыг сургагч багшаар бэлтгүүлж, 2022 онд ерөнхий боловсролын сургуулийн 25 сурагч, 2023 онд 25 сурагчид сонгуулийн тухай ойлголт, сонгуулийн зарчим, хариуцлагатай сонгогч гэж ямар сонгогчийг хэлэх, хариуцлагатай сонгогчдын болохын тулд яах вэ талаар тус бүр 2 өдрийн танхимын сургалтыг зохион байгуулж, залуучуудад сонгох, сонгогдох улс төрийн эрхийн талаар мэдлэг олгож ажиллаа.

Дөрөв. Өмчлөх эрхийг хангаж ажилласан байдал:

4.1 Газар өмчлөх эрхийг хангах талаар:

Монгол Улсын иргэнд газар өмчлүүлэх тухай хууль 2002 оны 06 дугаар сарын 27-ны өдөр батлагдаж, 2003 оны 05 дугаар сарын 01-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж эхэлсэн.

Хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойшхи хугацаанд Монгол Улсын иргэнд газар өмчлүүлэх тухай хуульд 4 удаа нэмэлт өөрчлөлт орсон бөгөөд 2008 оны 05 дугаар сарын 22-ны өдөр Монгол Улсын иргэн бүрт гэр бүлийн хэрэгцээний зориулалтаар газрыг хуульд заасан хэмжээгээр нэг удаа үнэ төлбөргүйгээр өмчлүүлэхээр нэмэлт өөрчлөлт орсон.

2012 оны 5 дугаар сарын 18-ны өдөр “Монгол Улсын иргэнд газар өмчлүүлэх тухай хууль”-ийн 4.1.1-д заасан зориулалтаар Монгол улсын иргэнд газрыг нэг удаа үнэгүй өмчлүүлэх тухай энэхүү хуулийн 19.1.2, 19.1.3, 19.1.4 дэх заалтыг 2018 оны 05 дугаар сарын 1-ний өдрийг хүртэл дагаж мөрдөхөөр өөрчлөлт орсон. 2018 оны 04 дүгээр сарын 26-ны өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулж 10 жилээр сунгасан.

Хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойш аймгийн хэмжээнд 2022 оны байдлаар нийт 15,168 иргэн 1498.8 га газрыг өмчлөөд байна. Үүнээс Гэр бүлийн хэрэгцээнд нэг удаа үнэгүй өмчлүүлсэн 15,152 иргэнд 1489.8 га, Аж ахуйн зориулалтаар давуу эрхээр худалдаж авсан 13 иргэн 5.8 га, Газар тариалангийн зориулалтаар давуу эрхээр худалдаж авсан 3 иргэнд 3.2 га газрыг тус тус өмчлүүлээд байна.

Жил бүр гэр бүлийн хэрэгцээний зориулалтаар болон аж ахуйн зориулалтаар өмчлөх иргэдийн газрын саналыг сумын Иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурлаар хэлэлцүүлэн ирүүлсэн саналыг аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурлаар хэлэлцүүлэн батлуулж саналыг Газар зохион байгуулалт, геодези, зураг зүйн газарт хүргүүлэн Засгийн газрын тогтоол гаргуулан хэрэгжүүлж ажиллаж байна.

Гэр бүлийн хэрэгцээний зориулалтаар шинээр өмчлөх болон аж ахуйн зориулалтаар өмчлөх газрын саналыг <https://egazar.gov.mn/> цахим хаягаар болон өргөдөл хүсэлтээр хүлээн авч сумд сумын тухайн жилийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөнд тусган Газар зохион байгуулалт, хот төлөвлөлтийн цахим системд төсөл үүсгэн оруулан батлуулж ажиллаж байна.

4.2 Өмчлөх эрхийн бүртгэлийн талаар:

Аймгийн Улсын бүртгэлийн хэлтэс нь эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн чиглэлээр 2022 онд дараах үйлчилгээг үзүүлсэн байна. Үүнд:

- Газраас бусад үл хөдлөх эд хөрөнгө өмчлөх анх удаа бүртгэх – 296
- Үл хөдлөх хөрөнгө өмчлөх эрх шилжих бүртгэл – 394
- Төрөөс хувьчилсан газрын өмчлөх эрх анх удаа бүртгэх – 162
- Газар өмчлөх эрх шилжих бүртгэл- 246

Иргэний улсын бүртгэл, эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэл, хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн үйлчилгээний талаарх мэдээллийг иргэдэд ойлгомжтой хялбар байдлаар үүдэнд байршуулж, үйлчилгээ үзүүлж байгаа албан хаагчдын үзүүлэх

үйлчилгээний төрөл, албан тушаал, холбогдох утасны дугаар бүхий хаягжилтыг шинэчлэн байршуулсан. Мөн үйлчилгээний зааланд байрлах самбаруудыг шинэчилж, үйлчилгээний цонх тус бүрийн хаягийг монгол хосолмол бичвэртэйгээр бичүүлэн байрлуулсан.

2022 онд эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэл хөтлөх эрхийг Баянзүрх сум, Цэцэрлэг сум, Хатгал тосгоны улсын бүртгэгч нарт олгосон бөгөөд 2023 онд нэмж Алаг-Эрдэнэ, Галт, Их-Уул, Тариалан, Улаан-Уул, Цагаан-Үүр, Чандмань-Өндөр, Шинэ-Идэр сумдын бүртгэгч нарт эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэл хөтлөх эрх олгуулахаар УБЕГ-ын ЭХЭУБГ-т санал хүргүүлээд байна. Мөн сумдын иргэдэд эд хөрөнгийн бүртгэлийн үйлчилгээг чирэгдэлгүй хүргэх зорилгоор сумдын бүртгэгч нарыг мэргэжил арга зүйн удирдлагаар ханган ажиллаж мэдүүлэг, бүртгэл хүлээж авахад анхаарах зүйлсийн талаар зөвлөгөө мэдээлэл өгч, бүртгэлийн дундын сангаар дамжуулан эд хөрөнгийн эрхийн бүртгэлтэй холбоотой бүртгэгч нарт зориулсан боршуур, загвар маягтуудыг бэлтгэн файлаар хүргүүлж ажиллаж байна.

Монгол улсын хэмжээнд иргэн, хуулийн этгээдийн өмчилсөн газрын шинэчилсэн бүртгэлийн ажил хийгдэж эхэлсэнтэй холбогдуулан Хөвсгөл аймгийн Газрын Харилцаа, Барилга хот байгуулалтын газарт нөхөн бүрдүүлэлт хийхэд өмчлөгчийн хүсэлтээр шаардлагатай материалын хуулбарын олгох, иргэдэд чирэгдэлгүй түргэн шуурхай ажиллах зорилгоор Мөрөн, Түнэл сумын газрын даамал болон бусад сумдын газрын даамалтай сумдын улсын бүртгэгчээр дамжуулан хамтран ажиллаж байна.

Бүртгэлийн болон мэдээллийн сангийн үнэн зөв байдлыг хангах зорилгоор эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн тасгийн дарга, улсын ахлах бүртгэгч эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэл хөтөлсөн мэдүүлэг, нотлох баримтуудыг өдөр бүр нэг бүрчлэн мэдээллийн сантай тулган шалгаж зөрчил дутагдлаас сэргийлэн ажиллаж байна.

Иргэн хуулийн этгээдээс үрэгдүүлсэн гэрчилгээг дахин авах тухай өргөдөл хүсэлт, нотлох баримтыг үндэслэн хяналтын улсын байцаагчийн дүгнэлтээр хүчингүйд тооцуулж үл хөдлөх эд хөрөнгийн эрхийн улсын бүртгэлийн болон газар өмчлөх эрхийн улсын бүртгэлийн гэрчилгээг дахин олгож ажиллаж байна.

2023 оны 03-р сарын 31-ний өдөр Тариалан суманд “Нээлттэй хаалганы өдөр” зохион байгуулаж эд хөрөнгийн бүртгэлийн үйлчилгээг газар дээр үзүүлж иргэдийн өргөдөл мэдүүлгийг хүлээн авч нийт 60 бүртгэл хийж, бүртгэлтэй холбоотой зөвлөгөө өгч, боршуур тарааж ажиллав.

“E-Mongolia” төрийн үйлчилгээний нэгдсэн портал системийг ашиглан иргэдэд хурдан шуурхай эд хөрөнгийн бүртгэлийн бүх төрлийн лавлагааг ухаалаг гар утаснаасаа авч болон талаарх зөвлөгөө мэдээлэл өгч, таниулан ажиллаж байна.

Улсын бүртгэлийн үйлчилгээний төрөл тус бүрийг тайлбарласан мэдээллийн баннарыг шинэчлэн бэлтгэж “Хөвсгөл аймаг дахь Улсын бүртгэлийн хэлтэс” фэйсбүүк группт оруулж иргэдэд мэдээлэл хүргэж байна.

Улсын бүртгэлийн киоск машиныг Хаан банк болон Төрийн банкинд байршуулсан бөгөөд иргэний улсын бүртгэлийн 12 төрлийн лавлагаа үнэ төлбөргүй авах боломжтой юм. Мөн тун удахгүй тус машинаас эд хөрөнгийн эрхийн бүртгэл болон хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн лавлагаа зарим төрлийн бүртгэлийн үйлчилгээг авах боломжтойгоор хөгжүүлэлт хийгдэж байна.

ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ. САНАЛ, ДҮГНЭЛТ

1. Хөвсгөл аймгийн хүний эрхийн төлөв байдлын тайлангийн нэгдсэн дүгнэлт

Монгол Улс нь ардчилсан зарчмаар сонгогдсон Засгийн газартай, олон намын тогтолцоотой парламентын ардчилсан улс бөгөөд энэ утгаараа хүний эрх, эрх чөлөөг дээдэлж, хүний эрхийг хамгаалах үндэсний механизмтай улс юм.

Орон нутгийн захиргааны байгууллагаас иргэдийн салшгүй эрх болсон амьд явах, халдашгүй чөлөөтэй байх эрх, иргэний болон улс төрийн эрх, эдийн засаг нийгэм соёлын эрх, зорилтот бүлгийн эрх, төрийн албан хаагчдын хөдөлмөрлөх эрхийг хангахад онцгой анхаарч, үйл ажиллагаа бодлого төлөвлөлтөндөө дээрх чиглэлийг баримталж ажиллаж байна.

Төр, түүний байгууллага нь хүний эрхийн асуудлаар тодорхой үүргийг хүлээсэн байдаг бөгөөд төрийн чиг үүргийг хэрэгжүүлэгч байгууллагын ажилтан, албан хаагчид хүний эрхийн ойлголттой, хүний эрхэд суурилсан хандлага, арга зүйгээр үйл ажиллагаагаа явуулах хэрэгцээ шаардлага бий болж байна. 2022 онд аймгийн Засаг дарга, аймгийн Засаг даргын Тамгын газраас дээрх чиглэлд ихээхэн ач холбогдол өгч, нутгийн захиргааны байгууллагын албан хаагч нарт хүний эрх, хүний эрхэд суурилсан хандлагын талаар мэдлэг олгох, хүний эрх, эрх чөлөөг хүндэтгэх, хамгаалах талаарх сургалтыг үе шаттайгаар зохион байгуулж, дээрх сургалтад 6,000 орчим албан хаагчийг хамруулсан байна.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2018 оны 50 дугаар тогтоолоор “Бүх нийтийн эрх зүйн боловсролыг дээшлүүлэх үндэсний хөтөлбөр”-ийг баталсан бөгөөд жил бүр үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөг батлан хэрэгжүүлж байна. Тайлант оны хувьд Хууль зүй, дотоод хэргийн яамнаас баталсан “Бүх нийтийн эрх зүйн боловсролыг дээшлүүлэх үндэсний хөтөлбөрийн төлөвлөгөө-2022 он”, аймгийн Засаг даргаас баталсан “Бүх нийтийн эрх зүйн боловсролыг дээшлүүлэх үндэсний

хөтөлбөрийг Хөвсгөл аймагт хэрэгжүүлэх 2022 оны төлөвлөгөө"-ний хүрээнд үйл ажиллагааг төлөвлөж, хэрэгжилтийг ханган ажиллалаа.

Төлөвлөгөөг баталж, хэрэгжүүлсний үр дүнд сумдад эрх зүйн сургалт, сурталчилгааны үйл ажиллагааг зохион байгуулах "Эрх зүйн хөтөч" баг бий болж, мэргэшсэн эрх зүйн хөтөч нар иргэдэд эрх зүйн болон хүний эрхийн талаарх мэдлэг, ойлголтыг түгээж, тэднийг чадавхижуулах, хүний эрхийн зөрчлийг ялгаж таних, эрх зүйн харилцаанд бие даан оролцох чадварыг эзэмшүүлж, шинээр батлагдсан хуулиуд болон боловсруулж буй хуулиудын төсөл, бусад холбогдох хууль тогтоомжийн талаарх сургалт хэлэлцүүлэг, сурталчилгааны ажлыг зохион байгуулж, шаардлагатай эрх зүйн зөвлөгөө тусламж үзүүлж байна.

Аймгийн хэмжээнд 2022 оныг "Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих" жил болгосонтой холбоотойгоор "Төрийн үйлчилгээ иргэнд, төрийн ажлын зохион байгуулалт" сумдад ажиллах ажлын удирдамжийн дагуу аймгийн Засаг даргаар ахлуулсан ажлын хэсэг Хөвсгөл аймгийн Төмөрбулаг, Галт, Шинэ-Идэр, Жаргалант, Цэцэрлэг, Цагаан-Уул, Бүрэнтогтох, Алаг-Эрдэнэ, Ханх сумдуудад ажиллаж төрийн байгууллагын ажилтан, иргэд олон нийтийн санал сэтгэгдлийг хүлээн авч, шинээр батлагдсан хуулиуд болон боловсруулж буй хуулиудын төслийн талаар танилцуулга, мэдээлэл хийж, хүний эрхийг хамгаалах, хүний эрхийн зөрчлөөс ангид байх талаарх сургалт, мэдээллийг өгч ажилласан.

Монгол Улсын Хүний эрхийн Үндэсний комисс, Монголын Хуульчдын холбоо, Хүний эрх-Дэвшилтэт бодлогын хүрээлэнгээс хамтран зохион байгуулсан "Хүний эрх хамгаалагч бэлтгэх сургагч багш" хөтөлбөрт аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын хүний эрхийн асуудал хариуцсан мэргэжилтэн, Хүний эрхийн Үндэсний комиссийн Хөвсгөл аймаг дахь референт, Хууль зүйн туслалцааны төвийн Хөвсгөл аймаг дахь салбарын улсын өмгөөлөгч нар хамрагдаж, сургагч багшаар бэлтгэгдсэн. Эдгээр сургагч багш нар агентлаг, байгууллагын албан хаагч, сумдын төрийн албан хаагч нарт "Хүний эрх хамгаалагчийн эрх зүйн байдлын тухай хууль"-ийн үзэл баримтлалыг танилцуулж, хүний эрхийн зөрчлийн талаарх мэдээллийг өгч ажилласан.

2. Хүний эрхийг хангах Үндэсний хорооны Ажлын албанд хүргүүлэх санал:

2.1 Ажил, мэргэжлээ чөлөөтэй сонгох, хөдөлмөрийн аятай нөхцлөөр хангагдах эрхийг хангах талаар:

- Ажил эрхлэлт, хөдөлмөрийн хүрээний дарамт, хүчирхийлэл болон ажлын байрны бэлгийн дарамтад өртсөн хохирогч, гуравдагч этгээдийг хамгаалах, тэдэнд сэтгэл зүйн болон захиргааны шаардлагатай дэмжлэг үзүүлэх эрх зүйн орчинг бүрдүүлэхэд анхаарах
- Ажил эрхлэлт, хөдөлмөрийн хүрээний дарамт, хүчирхийлэл болон ажлын байрны бэлгийн дарамт үйлдсэн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын талаар Зөрчлийн тухай, Эрүүгийн хуульд нэмэлт зохицуулалт тусгах

2.2 Гэр бүлийн хүчирхийллээс ангид байх эрхийн талаар:

- Хүчирхийлэл үйлдэгчийн зан үйлд нөлөөлөх, сайн дурын хөтөлбөрийг үр дүнтэй эхлүүлэх, төрийн бус байгууллагаар гэрээлэн гүйцэтгүүлэхэд анхаарч ажиллах
- Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хууль, Хүүхэд хамгааллын тухай хуулиар бий болгосон хохирогч хамгааллыг бүтэц, тогтолцооны зураглалыг харилцан уялдаатай гаргаж, байгууллагуудын чиг үүргийн давхцалыг арилгах арга хэмжээг зохион байгуулах

2.3 Эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээний чанар хүртээмжийн талаар:

- Эмч, эрүүл мэндийн ажилтнуудын хүний эрхийн мэдлэг, ойлголтыг дээшлүүлэх цогц арга хэмжээг авах
- Хүн амын зарим бүлэг (ахмад настан, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн, бага насны хүүхэдтэй эцэг, эх)-ийн эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээг бусдаас хараат бусаар авах хүртээмжтэй орчныг бүх шатны эрүүл мэндийн байгууллагад бүрдүүлэх

2.4 Зорилтот бүлгийн эрхийг хамгаалах талаар:

- Оршин суугаа хаягийн бүртгэлгүй иргэдийг бүртгэлжүүлж, нийгмийн халамж үйлчилгээг шаардлагатай бүлэгт ойртуулах арга хэмжээг авах
- Нийгмийн халамжийн үйлчилгээний хяналтын тогтолцоог бүх шатанд сайжруулах, нийгмийн халамжийн үйлчилгээний оновчтой, хүртээмжтэй байдлыг хангах
- Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 144 дүгээр зүйлийн 144.2, 144.3 дахь заалтын хэрэгжилтийг хангуулах, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих зэрэг саналыг тус тус хүргүүлж байна.